

INTERJÚ

Vajon hányféleképpen gondolkodik és érez az ember? Esztétikai ítéleteinket az ízlés segíti, a politikai és jogi viták eldöntését a praktikus bölcsesség. Egyik sem az elvont teóriák világa. Viszont a művészeti tapasztalatokon keresztül formálódhat jellemünk, emberismeretünk, és a fenséges, a magasztos az istenélményig is elvezethet. Hörcher Ferenc költővel, esztétával, filozófussal az esztétikai gondolkodásról és a politikai filozófia hasznáról beszélgetünk.

ma
mű

Számomra az esztétika és a politika egyformán érdekes

Miért választotta hivatásául az esztétika, illetve a filozófia művelését? Hol kezdődött a pályafutása?

Két hivatás tetszett nekem gyerekként: az egyik a költő volt, a másik a filmrendező. A költészet, úgy tűnik, részben bejött. Annak idején legelőször Nemes Nagy Ágnes költőhöz vittem el a verseimet édesanyám révén. Azt mondta az akkor már híres költő és esszéíró, hogy nagyon érdekesek a verseim, ám az korántsem biztos, hogy költő lesz belőlem, lehet, hogy valami mással fogok foglalkozni, ami szintén szellemi elfoglaltsággal jár. A második nagy álmom, hogy filmrendező legyek, ott bukott el, hogy a Színház- és Filmművészeti Főiskolára való első jelentkezésem során elszámoltam magam, és Fellini *Kilenc és fél* című filmjét emlegettem...

Jelentkeztem viszont bölcsészettudományi képzésre is. Szegedre vettek fel, ami annyiban volt sajnálatos, hogy azon az egyetemen nem volt esztétika szakos képzés. Szerencsére az első év után az Eötvös Loránd Tudományegyetemre kerültem, és ha nem is egyszerűen, de sikerült bejutnom az esztétika szakra.

Milyen érzés volt Nemes Nagy Ágnestől „ítéletet” hallani?

Jó emlékként maradt meg bennem a véleménye, mert elégedett volt a versekkel, de látta, hogy sok minden más is érdekel. Az egyetemen később megint találkoztunk, mert 1986-ban indult az *Újhold* évkönyv, ami tulajdonképpen az *Újhold* folyóirat szerzőinek nagy visszatérése volt, ugyanis a 40-es és az 50-es évek kultúrpolitikája elhallgatatta őket. A könyv megjelenése alkalmából meghívtam a szerkesztőket és néhány szerzőt az egyetemen szervezett önképzőkörünkbe, a Kölcsey Körbe – ami a rendszerváltás előtti alternatív kulturális fórumok egyikeként is működött. A vendégek sorában nemcsak Nemes Nagy ült ott, hanem jelen volt Lakatos István, Mándy Iván, Lengyel Balázs, Balassa Péter és Ottlik Géza is. Ottlik Géza volt a másik meghatározó személy kulturális tájékozódásomban, akit – miután elmondta a maga mondandóját, s távozni szándékozott – kikísértem a teremből, és odaguggolhattam a lábához, ami számomra mindenképpen szimbolikus jelentéssel bír.

A 80-as években „link emberként” nehéz volt bejutni a bölcsészettudományi karra. Jelenleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Politika- és Államelméleti Kutató-

intézetének vezetője, tudományos oktatója, emellett politikafilozófus és eszmetörténész, valamint költő, esztéta. Korábban a Heti Válasz című hetilap munkatársaként is tevékenykedett. Hogyan lehet valaki link, ha sikeresen teszi a dolgát, sőt nemzetközi publikációival a nagyvilág számára is megmutatkozik?

Ottlik határozta meg magát linkként, léhaként – műveiben, például a *Prózában* is előkerül ez a szó –, ebből a forrásból jön az önkritika. Tanárom, Kulin Ferenc irodalomtörténész mondta nekem, hogy kétféle bölcsező létezik: az egyik, aki „mélyfúrást végez”, alaposan, gondosan járja körbe a kutatási területét, csak egy adott témában köteleződik el, mert azért tud felelősséget vállalni. Ezzel szemben van a másik típusú bölcsező, aki pedig egyfajta kóbor kurucként bejárja az egész országot, azt keresve, hogy hol találja meg a neki való méltó ellenfelet; vagyis ez a fajta bölcsező inkább horizontálisan tájékozódik. Leginkább ez jellemző rám. Sok minden érdekel, számos témában tájékozodom, és több dologgal szoktam párhuzamosan is foglalkozni.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Esztétika Tanszéke és Politikaelméleti Doktori Iskolája már megszűnt, de ezeknek is alapítója, majd oktatója volt. Hogyan jött létre a tanszék, és mi köze van az esztétikának a politikai filozófiához, illetve miként kapcsolódik egymáshoz a két képzési terület?

Huszonegy éven át kötődtem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Esztétika Tanszékéhez, amelyet Maróth Miklós dékán nagylelkű buzdítására, Jelenits István piarista szerzetes tanárt tanszékvezetőnek felkérve alapítottunk. Tehát az elsődleges akadémiai otthonomat a katolikus egyetemi közegben találtam meg, ami máig meghatározta a tudományos érdeklődési körömet. Majd vezetésemmel megalakult a Politikaelméleti Doktori Iskola is a Pázmányon, ennek gyökere pedig odáig nyúlik vissza, hogy a 80-as évek végén – az egyetem befejezését követően – a Soros Alapítvány ösztöndíjával Oxfordba utaztam, ahol politikai filozófiát tanultam, azon belül is a konzervativizmus alapító atyjával, Edmund Burke-vel foglalkoztam. A magyarországi Burke-kiadás szakmai lektoraként – a fordító Kontler László volt – a szerző honi recepciójában is próbáltam kivenni a részemet. Így az esztétikától eljutottam a politikai filozófiához.

Pályája elején az ír származású Edmund Burke maga is az esztétikáról értekezett, megjelentetett egy írást a fenéségről és a szépről, amely Kantra is nagy hatással volt. Később mégis elfordult a politika irányába, és a *Töprengések a francia forradalomról* című művében politikafilozófiai alapművet alkotott. Viszont ami igazán izgalmas ebben, hogy a politikára félig-meddig esztétikai szemüvegen keresztül tekintett. Példaként tudnám hozni, hogy írásában emlékezetes módon idézi fel azt az epizódot, amely a francia királynéval történt, amikor a nép erőszakosan lépett fel vele szemben. A forradalmárok cselekedetét Burke retorikája esztétikailag visszataszítónak mutatja. Hasonlóképpen van ez a totalitárius rendszerekkel: ahogy Ottlik írja a *Prózában*, a náciizmus alapvető kritikája végső soron esztétikai, hiszen gyomorforogató, amit elkövetnek, de nincs ez másképp a kommunizmussal sem. Tehát az a reakció, amellyel elutasítjuk a totalitárius pusztítást és bármilyen inhumánus cselekedetet, tulajdonképpen esztétikai alapú. Amikor a gonosz megjelenik a történelemben, a törvény szövedéke fölfeslik, s tanúi leszünk annak, ahogy az ember kifordul önmagából. A zarnoki rendszer ezért esztétikailag kritizálható. Számomra az esztétika és a politika világa szorosan összetartozik – és egyformán érdekes.

Ön szerint mi a konzervativizmus célja és feladata? Magyarországon mennyire erős a konzervativizmus?

A konzervativizmus nem elvont elveket próbál megvalósítani – mint amilyen a szabadság, egyenlőség, igazságosság –, hanem sokkal inkább a mindennapi gyakorlat révén megszerzett bölcsességre, a szokásokban és hagyományokban megnyilvánuló értelemre figyel. Az esztétikai, a politikai és a jogi döntés valamifajta gyakorlati tudást feltételez: a konzervativizmus számára ez a közjót szolgáló politika alapja.

A kérdés másik felét illetően: Magyarországon egyfajta kultúrharborús miliőben élünk, két politikai vízió küzd egymással. Az egyiket nevezhetjük polgári konzervatív vagy nemzeti gondolkodásmódnak. Valahol furcsa, hogy ez a két fogalom egymás mellett szerepel, hiszen a városi polgárság sokáig nem magyar volt a Magyar Királyság területén, szóval a polgári öntudat nem feltétlenül volt etnikai értelemben nemzeti. Ezért mondhatjuk, hogy az etnikai nemzeten túlmutat a polgári konzervatív gondolkodásmód. A másik felfogás a kozmopolita vagy nagyvárosi öntudat, ami Budapesten a legjellemzőbb. Ezt korábban népi és urbánus szembenállásnak nevezték, és nagyon rossz volt, és az is maradt, ugyanis a magyar elitek részéről a politikai közösség egészét veszélyezteti az ilyesfajta szembenállás. Jó esetben ki-ki a saját oldalának nézeteivel tisztában van, azt ápolja, viszont a másik oldalét nem ismeri, és nem is akarja megismerni. Fontos elmon-

dani, hogy a népi-urbánus szembenállás továbbéléseként jelentkező kultúrharború önsorsrontó. Sajnos ez a fajta kulturális meghasonlottság nem csak Közép- és Kelet-Európára jellemző, a helyzet Nyugat-Európában is hasonló.

Legújabb könyve a Művészet és politika Roger Scruton konzervatív filozófiájában, és angolul, egy brit kiadó gondozásában jelent meg Art and Politics in Roger Scruton's Conservative Philosophy címmel. Milyen lényeges tényezőket vett górcső alá a könyvében?

A konzervativizmus kérdésével foglalkozó kutatásaimhoz és esztétikai érdeklődésemhez is kapcsolódik e könyv témája. Ugyanis Roger Scruton angol filozófus életműve szintén két irányba mutatott, hiszen a művészetekkel és a politikával is foglalkozott, esztétaként, valamint politikafilozófusként is működött. Életművében visszatér a politikai konzervativizmus elméleti kérdéseire, másfelől pedig az építészet és a zene is meghatározó kutatási területe volt, sőt mindemellett regényt is publikált. Ugyanakkor feltűnő a szerző erőteljes közép-európai kötődése. Számomra azért is fontos Scruton munkássága, mert az angolszász világ és Közép-Európa között közvetít.

2020-ban A konzervativizmus politikai filozófiája – körütekintés, mérséklet és hagyomány című, szintén angolul, egy másik brit kiadónál megjelent könyvében azt írja, hogy a nyugalom és a stabilitás megteremtése a politikai hatalom egyik legfőbb feladata. Eltelt pár év, és a világ a feje tetejére állt. Ebben a helyzetben lehetséges a nyugalom és a stabilitás megteremtése?

Sajnos rosszak az előjelek. Attól tartok, hogy a nyugodt vita, amelyet a demokráciának meg kellene teremtenie, ahol a kormány és az ellenzék folyamatosan vitatkozva alakítja, formálja, védi az adott politikai közösséget, e kultúrharborús helyzetben ellehetetlenül. A viszály önszélyes tud lenni – és ez igaz a nyugati világ kultúrharcaira is. Kiegyezés nélkül idehaza és a nyugati világban sem látom a hosszú távú kibontakozás lehetőségeit.

Legutóbbi publikációi egy részében az építészetről, a városok esztétikájáról értekeznek. Milyen lehetőséget lát a városépítéssel városesztétikai és politikaelméleti vizsgálatában? Önnek miért fontosak a városok?

Néhány éve szerveztük meg Balatonfüreden *A kisváros dicsérete* című konferenciát, amelynek anyaga ma már könyv formátumban is olvasható. Ebben szerzőtársaimmal együtt megpróbáltuk a magyarországi kisvárosokra felhívni a figyelmet. Sok vita zajlott és zajlik Budapestről, illetve a nagyobb magyarországi városaink sorsáról, ugyanakkor a kisvárosainkkal kapcsolatban nincs folyamatos diskurzus. Pedig vannak olyan kisvárosok, amelyek nagy fejlődésen mentek keresztül az elmúlt évtizedekben. Ilyen

például Balatonfüred, azonban ennek van ellenpéldája is, sajnos, mondjuk, Salgótarján, amely szomorú hanyatlástörténetet mutat, miközben a szocializmus idején virágzó város volt.

A városok felé anyai indíttatás vezetett: édesanyám városépítéssel és -elmélettel foglalkozó kutató volt. Másrészt az a belátás vezérelt, hogy az európai gondolkodástörténet klasszikus helyei az antik városok vagy városállamok: Athén, Spárta, Róma és Jeruzsálem. Erről szól *The Political Philosophy of the European City* című munkám. Az európai politikai gondolkodás alapformulái ezeken a helyeken születtek meg, és ennek relevanciája a mai napig érzékelhető. Amit az iskolában tanulunk, az az államok története, de ez modern fejlemény, mert körülbelül az 1648-as vesztfáliai béke utáni korszaknak a története. Valójában a politika alapparadigmája a városi politika, mint ahogyan azt láthattuk az itáliai városállamok esetében. De a városokkal foglalkozó elemzésnek is van esztétikai metszete azáltal, hogy a város – mint emberi közösség – ki-vetül a térbe, megformált anyaggá, *urbsszá* válik.

Beszélgetés
Pápay Györggyel,
az MMA könyv-
bemutatóján,
2022. április 25.
© Magyar
Művészeti
Akadémia

Vajon miért nem foglalkozik a közoktatás a városesztetikával és a városfilozófiával?

A földrajztudománynak van olyan ágazata, amelyik a politika- és gazdaságföldrajzzal foglalkozik, és vannak történeti témák, amelyeknél szintén előkerülnek a városok,

de a látóterünkben a társadalom szervezésének ez a szintje eltűnt, mert a globalizálódó állam a magasabb szerveződési formák irányába fordította a figyelmét. Nyilvánvaló, hogy gyorsabb ütemű a nagyvárosi fejlődés. Azt viszont kár lenne elfelejteni, hogy a kisebb és közepes városok azok az alapegységek, amelyekből a nagyobb politikai közösségek kialakulhatnak, és ha a nagyobb egységnek nincs alapja, az előbb-utóbb összeomlik.

Mennyire van lehetőségük a politikai gondolkodás elsajátítására a magyar diákoknak és hallgatóknak?

Fontos, hogy a történelmünket és a politikai nagyjainkat ismerjük, a történelem meghatározza a mai nemzedék politikai gondolkodását. A döntő kérdés a politikai nevelés során a politikai kultúra formálása és művelése. A rendszerváltás úgy zajlott le, hogy a politikai elit a legkevesebb kockázattal próbálták meg az átmenetet biztosítani. Azonban a szabadság viszonyai között működő politikai kultúra kialakítása kérdésében még nem végezte el a politikai és a kulturális elit a maga feladatát. Előbb a sztálinista alkotmány újrajrásával, majd az Alaptörvénnyel foglalkozott, de mindez nem járt teljes sikerrel. Egy olyan fajta nyilvánosság és beszédmód kialakítása és megvalósítása még nem történt meg, amely lehetővé teszi az ellentétek artikulációját, ezért politikai ösztöneink, elsődleges késztetéseink törzsi szinten rekedtek meg.

Eddig négy verseskötete jelent meg. Az elsőt Fényudvar címmel publikálta 1996-ban, ezt követően 2002-ben a Préda, majd 2011-ben A Dante-paradoxon című is napvilágot látott. 2018-ban az Orpheusz Kiadó és a Gutenberg Pál Népfőiskola gondozásában megjelent A szelídek városa című lírakötete. Ezek viszonylag nagy időközök. Mennyi időt kell dolgoznia egy verseskötetén?

A versírást egyfajta önértelmezési és önkritikai írásformaként értékelem, jobban mondván saját életem tesztjeként működtetem. Ennek megfelelően életrajzi fordulópontokhoz köthető a versírásom, és ezzel egyidejűleg a versesköteteim megjelentetése is. Ahhoz, hogy verset írjak, valami olyasminak kell történnie, ami az ember életét gyökerestül átalakítja, kiforgatja az addig megszokott rendszeréből, mint például ha megházasodik, gyereke születik, ha meghalnak a szülei, ha nagyszülővé válik. Ezen az életszakaszokon szinte minden ember keresztülmegy. E kataklizmák adják életünk szépségét és tragédiáját. Ezek készítenek versírásra.

Mire számíthatnak a jövőben az olvasói, milyen tervei vannak?

A versek tekintetében hamarosan szeretném összegyűjtött és új verseim kötetét megjelentetni, ehhez még szükségem van kiadóra. Az új verseimet is össze kell gereblyézniem hozzá. A művészetekkel és a kultúrával kapcsolatos kutatásaim kapcsán egy tanulmánygyűjteményen is dolgozom, amely a képzőművészeti esszéimet közli majd. Elszórtan már elég sok képleíró és városfilozófiai esszét publikáltam, de ha kötetbe gyűjtöm őket, természetesen újakkal is kiegészítem a meglévőket. Nagyon izgalmas, hogy miként lehet természetes nyelven beszélni képekről, vagyis a vizuális információt miként lehet lefordítani nyelvi információra. Tulajdonképpen a képleírás retorikai műfaja foglalkoztat – végső soron ez is „költői” probléma.

2022 októberében tartottunk egy konferenciát *A város megjelenítésének mediális változatai – Humántudományok, építészet, kommunikációelmélet* címmel. Az elhangzott előadások szerkesztett változatából szeretnénk egy kötetet kiadni. Másik egyetemi projektünk az irodalom és a politika viszonyrendszerével foglalkozik. Elsősorban irodalomtörténeszeket kértünk fel, hogy a magyar irodalom utóbbi százötven évének legfontosabb alkotói közül válasszanak ki egy-egy szerzőt, és azt vizsgálják meg, hogy

e költők, írók, drámaírók tevékenysége miként függött össze a politikával. Miután elhangzottak már az előadások, most várjuk az írott változatokat, majd tanulmánykötetben megjelentetnénk őket, *Irodalom és politika* címmel.

A politikai filozófia tekintetében van az NKE-s intézetünkben egy OTKA-projektünk, amely a „politikai” fogalmát vizsgálja a magyar politikai gondolkodás utolsó ötszáz évéből választott esettanulmányokban. Ezenkívül egy nemzetközi projekten is dolgozom kollégáimmal, amelynek keretei között az analitikus tomizmus és az új természetjog politikai és morál-filozófiai természetét tekintjük át brit és amerikai szerzők munkáiban. A kutatás eredményeit angol nyelvű tanulmánykötetben tervezzük megjelentetni az Egyesült Államokban. Mindezzel párhuzamosan igyekszünk egy magyar nyelvű olvasókönyvet is a magyar olvasók kezébe adni erről az idehaza árnyékban maradt témáról.

Talán ebből az áttekintésből is látszik, elég nagyok az ambícióink, szeretnénk a nemzetközi vérkeringésbe is egyenrangúként bekapcsolódni. És akkor nem szóltam a Filozófiai Intézetben végzett munkámról, ahol a Politika- és Vallásfilozófiai Kutatócsoportot vezetem, vagy az MMA keretei között végzett könyvsorozat-szerkesztői vállalkozásról, pedig itt is több könyv megjelent már javaslatomra, így Roger Scrutonnak *A szépről* szóló kötete vagy Russell Kirk *Amerika brit kultúráját* elemző írása. Most jön ki a neotomista Josef Pieper könyve is, *Szabad idő és kultusz* címmel. Mikor juthatnék így hozzá a versíráshoz?

Beszélgetés
a Hit Rádióban,
2022. október 5.
© Hit Rádió